

Sınırları Aşanlar:

Dr. ALBERT SCHWEITZER

(Kaysersberg, Alsace
1875 - 1965
Lambaréné, Gabon)

Halil İbrahim GÖKTÜRK

Bilinen şeylerin bilinmeyen yönlerini belirlemek .. uyarınca diziler düzenlemek ne denli ilginç olur, değil mi? Bir öbekte seçkin ünlü kişiler, bilmiş konulardan oluşan. İşte özgün 14 kitap sahibi biri var.. Ayrıca O'nun eşsiz serüvenlerini, çeşitli dünya dilleri 400 ayrı kitapta anlatmış insanlarına.. Hele nüfus kâğıdını Almanya, Fransa ve İsviçre paylaşmıyorlar. Gel-gör ki Türk diline bir tek eseri bile çevrilmemiş.. Elbette nedenleri var. Fikir vergisinden aydın sorumsuzluğuna kadar... Ocasına dünyasal ünlü, ama bizde hemen hiç tanınmamış bir kişilik... Üstelik ak, kara, kızıl, sarı derileri birbirinden hiç ayırmamışlardan biri. On parmakta beş hüner: Filezof, Tanrıbilimci, Müzisyen, Tıp doktoru ve Nobel Barış Ödülü Yazarı (952).

Bir zamanlar, 1950'lerde Leipzig'de bir org konseri verilir. Bu konserde bir Türk müzisyeni de bulunur .. ve ön sıralardaki yerini alır. O, Ankara Konservatuvarının ilk öğretmenlerinden Cevad Memduh Altar hocadır. Yanındaki eşinin uyarısıyla bir ara arkasına bakar ki, orada her

yönüyle hayran olduğu, dik kırçıl saçları, ak palabıyıkları ve iri gövdesiyle Besteci Bach'ın yazarı Dr. Albert Schweitzer oturmaktadır. Hocamız konserin bitiminde Doktor'la tanışmak şerefinden kendini alamaz. Ünlü orgcu, babacan hali ve sevecen davranışlarıyla Türk hocanın ellerini tutarak: "Şerefi bir yana bırak.. Ben, ilk kez bir Türk'le tanıştım ya, yeter.." der. Tatlı bir haz içinde geçen hoş bir kaç dakikalık ayaküstü görüşmesinden sonra ayrılırlar. Bizim hoca vestiyere doğru giderken, arkasından biri dokunur; döner ki, O hoş Doktor: "Çocukluğumda büyük babamın işyerine giderdim. O, müşterileriyle hiçbir belge ve bağlantı imzalamazdı. Sadece onlara; (Ben size bir Türk gibi güveniyorum, başka şey gerekmez) dediğini hep anımsarım. İşte bu tek anımı ilk tanıştığım Türk'e iletmek istedim, haydi Allahaismarladık"...

"İnsan, insana; yani insan kardeşine, kendini adadıkça insandır. Dünya nimetlerine bol bol kavuşmuş kişiler, aynı ölçüde bunları çevrelerine dağıtıp yaymakla yükümlüdürler".

"İnsanlardaki düşünsel anlayış, vereni ve alanı da zengin eden, bilinen veya bilinmeyen bu bağış ve ilişkilerden doğar".

"Çağımızda yalanın maskesine bürünmüş olan şiddet (Ürküntü), insanlığın her zamandan fazla gözünü yıldırılmaktadır. Şu sırada hakikatın

kendisi; sevgi, barışseverlik, tatlılık, ve iyiliğin, her tür kaba güçten daha üstün kuvvetler olduğuna inanıyorum".... "Eğer ülkü, gerçekle olan anlaşmazlığında çok itilip kakılıyorsa bu, önceden alanı asla bırakması değildir; O ülkünün gücü yok demektir .. ve yani onu taşıyanın yüreğinde yeterli arınmışlık, bütünlük bulunmadığındandır".... "Evrenin Ulu Yaradanınca yaratılmış yaşantıya saygı borcumuz vardır. Bundan dolayı Sen ve Ben, yaşayan herşeyi hayvanları ve insanları korumakla ödevlendirildik".... "Ve böylece insanlığı yokedecek atom bombalarına karşıyım!".

Milyarlık insan eliyle geçmişten bize değin ulaşan şu aygırlık adına; Tepemizdeki ampul ışığından, altımızdaki tekerleğe kadar, acaba hiç kimseye borçlu değil miyiz? Gören gözlerdeki perdeyi kaldıran o sözlerin sahibi kimdi?. Acaba yukardaki sözlerin doruğuna nasıl çıkabilmişti?

Ondokuzuncu Yüzyılın son çeyrekbaşı.. Al-sace'ın Günsbach dağköyü; kilise papazının büyük oğludur, küçük Albert... Çiğ mavi gökyüzü altında, yemyeşil vadinin doğa güzellikleri yanında büyür. Sarışın, iri kemikli, sağlıklıdır. Çocukluğu, okul ile kilise arasındaki ders - org sesleri içinde geçer. Gördüğü dinsel eğitim; "Yeryüzünde hiçbir canlıyı öldürmeyeceksin"le başlarsa da O, bunu "Hayvanlar için neden dua edilmiyor?" sorusuna dek götürür. İlk piyano ve org derslerini sekiz yaşında evinde ve kilisede alır. Kısa sürede umulmadık bir gelişme gösterir. Din, doğa, müzik uğraşlarının dalgalık ve şaşkınlığı ortasında öncelikle ders dışı konulara, tarih kitaplarına düşkündür. Öylece bursla okuduğu şehir lisesini zorlukla bitirebilir. Strasbourg Üniversitesi'nin ilâhiyat ve felsefe bölümüne girince birden uyanır. Enerji dolu günlerine uyku saatlerinden de bölümler ekler. İlk Paris gezisi, gözlerini bilim ve sanatın daha geniş ufuklarına açar.

Artık Yüzyılımız tam dönem başındadır: Takvim kendisini, Tanrıbilim ve Kant Felsefe Doktoru olarak selamlar. Şehrin ilâhiyat Okulu Müdürü olur. İlle de Bach müziğinde ustalığa tırmanmayı amaçlar. Ardından öteki Avrupa şehirlerinde org konserleri verilmek üzere gezi turlarına çıkılır. Bir aralık Bach ustası orgcu Vidor, Albert ve öteki Bachsevenlerle (1906). Paris Bach Derneği'ni kurarlar. Fakat bu çalışmalar ve yoksullara karşı platonik merhamet gösterileri özünü doyurmaz. Yirmidokuz yaşının bir güz sabahı.. Nasılsa gözleri masasına bırakılmış bir dergiye takılır.. Paris Misyoner Dergisi: "Kongo misyonerlerine neler gerek?" ve haber: "Kongo'nun kuzeyindeki Gabon misyonerleri,

yerlilerin yoksulluğu ve hastalıklar ortasında kıvranıyorlar, bir tek doktor yok". Schweitzer'in kafasında şimşek çakar ve kararını verir: "Afrika'ya tıp doktoru olarak gidecek". Bu, alinyazgısının bir fırsat çağrısıdır. Otuzuncu yaşının Şubat'ında tüm görevlerinden ayrılarak Tıp Fakültesine çıkarılır. Gidiş ve davranışları alışılmışın dışına çıkan bu acayıp delikanlıyı ilgililer de pek garipserler. Oysa önce insan ruhunu öğrenmiş .. sonra da amacı doğrultusunda insan bedenini öğrenecektir. Belli ki önceki uzmanlıkları doyumamış onu.. Yedi yıllık tıp öğrenimi ile bir yıllık staj sonunda Tıp Doktorluğunu da kazanır. Yaş 38.. Hem şimdi çizdiği tasarımları gerçekleştirebilir; Kara Afrika'nın ortasına kendi eliyle bir hastahane kurmak ve hasta yerlere bakmak.. Bu amaçla gerekli parayı, Avrupa'nın çeşitli şehirlerinde org konserleri vererek ve bağışlar alarak toplar. Öte yandan Fransız Ekvator Kongosu'ndaki Lambarene misyonerleriyle mektuplaşır. O'na Gabon bölgesinde, Ogowé Irmağı kıyısında bir parça arazi vaadederler. Tam o sıralardadır ki bir kıza aşık olur. O, Strasbourg'lu bir tarihinin kızı Helene Breslau'dır. Nişanlısı ülkü ve ilkelerini paylaştığı gibi eşine yardım için hemen hastabakıcılık kurslarını da bitirir.

Evlendikleri kilisenin çan sesleri uzaklarda kalırken yeni evlilerin yolculuğu, 1913 Şubat'ının ayaz bir sabahıyla başlar. Sonu ise Ekvator cehenneminde bitecektir. Bir doktor, bir hemşire ve yetmiş sandık birlikte yola çıkarlar. Strasbourg'dan sonra onbeşinci şafak sökerken çevresi sık ormanlarla kaplı bir ırmak kıyısına varırlar. Sisli, boğucu bir günün ilk ışıklarıyla, tepelerden tepelere kısık, tekdüze tam tam sesleri yayılır. Bu yörenin ilk haber aracı: "Oganga (Beyaz Büyücü) geliyor. O, çibanlarımızı saracak, acılarımızı dindirecek." demektedir. Orası, Ogowé Irmağı üzerinde, kıyıdan 300 Km. içerde Lambarene köyüdür.

Tropikal ülkelerin tüm özellikleri; balta girmemiş ormanlar kovalarla boşalan sağanak yağmurlar, sömürge şapkasız beyazları bir kaç dakikada öldüren kızgın güneş, her türden vahşi yaratıklarla, bir cangılın bilinmedik neler, neleri vardır. Ertesi gün yeni evli Schweitzer'ler, çakılı direkler üstündeki köşkerlerinden bir de aşağı bakarlar ki yerler çıplak kara deriyle örtülü.. Yaşam yoksulluğu, türlü hastalıklar tasarlamamanın üstündedir. Hemen el, kol sıvanarak bir açikhava muayene yeri düzenlenir. Yakındaki köhne bir kümes onarılarak kullanıma sokulur. Yine sürekli tam tamlar Oganga'nın acıları, sancıları dindirdiğini duyururlar. Biraz mutlak fransızcası öğrenmiş uyanık bir zenciyi yardımcı alırlar yanlarına..

Üstü saçla kaplı ilk barakaya, yani hastanelerine üç ay sonra taşınabilirler. Cüzzamdan, uyku ve fil hastalıklarına kadar her tür hastanın arkası tükenmez. Bu istekli kadın artıkça, kendini oraya çağıran Fransız misyonerleri, dine hizmet etmediği gerekçesiyle doktorun kilise vaázlarını yasak ederler. Onlara yerli büyücüler de katılır. Oysa papaz hekim, kutsal kitaplarla inançlarını, olumlu eylemlere dönüştürmedikçe, hepsinin boşlukta cansız kalacaklarını kendi örneğiyle kanıtlamaktadır. Ama ormanlar hekimine, iyileşen hastalarının gönül borçlarını sessizce veya sevinç gözyaşlarıyla ödeyileri tek haz ve tesellidir. Artık yarıcı ve öldürücü yaratıkların bu börtü böcek ülkesinde dinsel duaları açıkavada düzenlerse de burada yalnız orman kanunu geçerlidir .. ortam her an uyanık olmayı gerektirir. Nitekim yerlilerin doğayla mutlu yaşadığı yalandır; çünkü her yerde, korkan insanlar hiçbir zaman mutluluğa ulaşamazlar. Dr. Albert de yorgun ve bitkin düştüğü akşamlarda piyanosuyla avunur. Vahşi, ıssız, büyüü tropikal gecelerine Bach'ın canlı, tutkulu melodilerini serper. Derken 1914 Ağustos'unun kızgın bir günbatımında, tam tamlar: "Beyazların ülkesinde Büyük Savaşın patladığını" duyurlar. Zenciler Oganga'dan açıklama ister: "Misyonerlerin kabilesinin, Oganga'nın kabilesine karşı savaş açtığını, "Öğrenince de, onların insan yiycileri bile varlıklı beyazların savaş nedenine, nedense akıl erdiremezler.. Ve yine de Oganga'ya sorarlar: "Mademki akderililer birbirini yemiyor, o halde neden birbirlerini öldürüyorlar?". İşte Oganga, ilk kez bu soruyu cevaplayamaz .. ve hâlâ da karşılığı boş durur. Daha beteri savaş halinden dolayı Alman Oganga ile eşi, şimdiki bir Fransız savaş tutsağı sayılırlar .. ve kapılarında bir Fransız nöbetçi bekler. Yalnız hastahane kalıp orada çalışmalarına izin verilir. Böylece filezof anılarını ve kitaplarını yazmaya vakit bulur. Der ki, "İyilik yapmak bir özveri değildir. Aksine boynumuza bir halka gibi geçmiş bir görevdir. İnsan kardeşine karşı iyi davranmakla, ancak o borcun bir bölümünü ödeyebilirsiniz!. Ama ben, neden böylesine ölecek kadar yorgunum?"

Dört yıldan fazla süren acıburuk, mayhoş cangıl sağlık hizmetinin ucu bir hastalıkla düğümlenir: hemşire bayan Schweitzer ölümcül bir hastalıkla yatağa düşer. Ertesi gün karaderili bir Fransız birliği Schweitzer ailesini tutuklayarak Fransa'daki bir toplama kampına sürerler. Vapur kıydan ayrılırken Oganga'nın iyileştirdiği kara çocukları, ardından bağırsır, çağırır, ağlaşırlar. Yabancı sesleri gökleri, ormanları uğuldayarak, inleterek gerilerde kalır. Bir yıla yakın tutuklu

kaldıkları Pirene'ler Toplama Kampından saliveri- lişleri, Büyük Savaş'ın son aylarına rastlar. Ama Doktor ve eşi bitkin durumdadır. Canlarını ülkelerine zor atarlar. Biten savaş herkesi yaşamından bezdirmişti. Filezof, bir gün İsveç Upsala Üniversitesi'nden, felsefe üstüne konferanslar vermek üzere bir çağrı alır. Umudun yeşil sevinci yeni yeşerir. Bu mektup O'nu yeniden tutkulu yaşamına bağlar. Hemen derlenir, toparlanır. Hele borçları ve geçimi için de eski Konferans - Konser döneminin başlatmak zorundadır. Cenevre Üniversitesi kendisine "Fahri Doktorluk" payesi sunar. Sınırlar aşıldıkça ilgi ve anlayış alanı da genişler. Yetkin ve etkin konferanslarıyla usta konserlerini İspanya, İsveç, İngiliz şehirlerinde sürdürür. Toplamı, taptaze umutlar yaratan bol para ve bağışlarla döner. Yine sisli ormanlarına, yeşil ırmak kıyılarına ve çok sevdiği kara çocuklarına geri dönebilecektir artık.. Ne var ki bu kez yanında vefalı yazgı yoldaşı bulunamayacak.. Zira eşi o rutubetli kızgın iklim koşullarına dayanamaz, hasta düşmüştür.

Yabansıl ormanların korkusuz mimarı, altı yıl sonra yine Atlas Denizi kıyılarına varır. İlaç şişeleri, demir kutular, çeşitli gereç sandıkları yüklü yolcu vapuru, Bordo Limanından Kongo'ya kalkmak üzere.. Bir terslik olur: bu tür karışık malzemenin yüklendiği sandıklarla onların garip sahibini Fransız Gümrük Memuru şüpheli bulur, diretir. Hatta konşimentosunda bir ticaret firmasının adı bile yazılı değildir?.. O anda Gabon'un Bach ustası doktor, belgeye bir firma adı yazar: "JOH. SEB. BACH ve ORTAKLARI", Üstadı Bach'ın kısa adıyla katı Fransız Gümrük kuralı aşılır.

Lambarene'e ikinci gelişi başlıca bir olaydır. Eski sağlık kuruluşları yıkılıp dökülmüştür. Ama bu kez servise bir genç doktorla, bir hemşire de gönüllü katılırlar ki, bir süre sonra onları yığınla doktor, yardımcı ve ziyaretçiler izler. O, "soğuk beyinli ve sıcak kanlı adam", yerlilerin de yardımcılarıyla yeni hastane binalarını yükseltir... Dahası, düşünce ve ilkelerin uygulanmasında tek başına örnek veren bu kendine özgü doktoru artık bütün dünya tanımaktadır. İsveçli dostları, ona "Çok Teşekkür" adında küçük bir vapur bile armağan ederler.

Hani acılar okyanusunda bir şefkat adası, nice çaba ve çilelerden sonra ancak oluşabiliyor. Yerliler, sert ama gerçeği, yaşamla adaletin kesitiği noktada arayan bu doktoru Gökerin Babası tanırlar.. İlle de onları pazar ayinine çağırıldığı zaman: "Bu Tanrının sesi" derler. Ne var ki dinç fizik yapılı Başhekim gittikçe direncini yitirir,